

Nr 146.

Av herr **Björnsson m. fl.**, om skattefrihet för Nobelstiftelsen.

Det har väckt allmän uppmärksamhet, att storleken av Nobelprisen alltsedan början av 1930-talet varit i praktiskt taget oavbrutet sjunkande. Under det att varje pris år 1931 utgjorde något mera än 173 000 kronor, vilket var det högsta belopp, som någonsin utdelats, var storleken av de pris, som sistlidna år kunde utdelas, endast obetydligt över 121 000 kronor, d. v. s. icke mindre än 52 000 kronor mindre än år 1931. Självfallet beror denna sänkning i främsta rummet på att avkastningen av Nobelstiftelsens fonder sjunkit. Då det senaste räntefallet ännu ej mera än delvis slagit igenom beträffande i fonderna ingående obligationer och därmed jämförliga värden, torde vid i övrigt oförändrade förhållanden avkastningen tills vidare komma att ytterligare sjunka.

Emellertid beror Nobelprisens sänkning ej oväsentligt på storleken av de skatter, som stiftelsen haft att erlägga, vilket framgår av nedanstående tabell, som för de senaste 10 åren anger dels av stiftelsen erlagda skatter och dels storleken av Nobelprisen för motsvarande år.

År	Erlagda skatter	Varje Nobelpris påföljande år
1935	216 170:65	159 849:90
1936	208 306:66	158 463:—
1937	204 852:39	155 077:20
1938	209 143:32	148 822:38
1939	248 577:54	138 569:58
1940	302 983:12	131 496:06
1941	315 589:01	131 891:07
1942	336 707:41	123 690:84
1943	318 838:80	121 840:56
1944	306 028:07	121 333:20

Enligt uppgift av Nobelstiftelsens verkställande direktör, f. d. kommerserådet R. Sohlman, skulle Nobelprisen, om stiftelsen åtnjutit skattefrihet under dessa år, hava blivit ungefär 30 % högre än de här ovan angivna.

Även om man bortser från penningvärdets fall måste redan den rent siffermässiga nedgången anses vara mycket betydande. Om den kommer att fortsätta, är det fara värt, att den rangställning Nobelprisen intaga icke blott i Sverige utan även i utlandet kan komma att rubbas.

Prisens nedgång accentueras ytterligare därav, att de under senare år företrädesvis beträffande prisen i fysik, kemi och medicin delats mellan 2 eller undantagsvis 3 pristagare, och det torde ligga i sakens natur, att detta kan bli fallet

även i fortsättningen. Ju längre den naturvetenskapliga forskningen framskrider och desto större materiella resurser, som krävas för dess utveckling, desto vanligare torde det bli, att de verkligt stora framstegen komma att framstå som resultat av flera forskares samfälliga insatser, dessa må sedan ha tillkommit genom direkt personligt samarbete eller oberoende av varandra.

Betydelsen, direkt och indirekt, för Sveriges del av att vara det land, som fått sig anförtrodd utdelningen av Nobelprisen, och för landets ställning som kulturstat torde numera vara uppenbar. Det ansvarsfulla och maktpåliggande uppdraget att utdela världens mest uppmärksammade och uppskattade prisbelöningar "åt dem som gjort mänskligheten den största nyttan", har utan tvivel bidragit att väcka uppmärksamhet åt och skapa ökad förståelse för vårt land. Den *indirekta* nyttan för svensk forskning och svenskt kulturliv, som fullgörandet av detta uppdrag medför, har vid skilda tillfällen betygats från prisutdelarnas sida. Genom de från universitet, forskare och andra representanter för kulturområden, Nobelstiftelsens verksamhet omfattar, inkommande, motiverade förslagen till kandidater för tilldelning av Nobelpris erhålla de prisutdelande institutionerna i hög grad ökade möjligheter att följa utvecklingen på de berörda områdena samt att själva pröva och värdesätta betydelsen av nya vetenskapliga uppslag, upptäckter och förbättringar, liksom av nya strömningar inom världslitteraturen. Den personliga kontakt, som härvid uppkommer och befordras, särskilt mellan svenska vetenskapsmän och deras kolleger i andra länder, erkännes allmänt vara av största betydelse för våra möjligheter att i Sverige kunna följa med de vetenskapliga framstegen i de stora kulturländerna.

Det är emellertid att befara, att nedgången i Nobelprisens siffermässiga storlek, samtidigt som deras realvärde till följd av sänkningen i penningvärdet ytterligare minskas, kommer att i avsevärd grad minska den internationella uppskattningen av prisbelöningarna och därmed också de ovan berörda fördelar för Sveriges del, som äro förknippade med förvaltningen av Nobelmedlen.

I förbigående må det anmärkas, att den andel av avkastningen, som årligen ställes de prisutdelande institutionerna till förfogande för bestridande av kostnaderna för Nobelkommittéer och Nobelinstitut, motsvarar en tredjedel av det för året utgående Nobelpriset och att denna andel sålunda sjunker i samma takt som Nobelprisen.

Siffrorna i ovanstående tabell visa, att en skattebefrielse för stiftelsen skulle vid nu rådande skattesatser bringa upp prisen till den storlek de hade i slutet på 1930-talet.

För den, som ej känner närmare till vår skattelagstiftning, torde det te sig mycket egendomligt, att Nobelstiftelsen överhuvud taget är underkastad skatteplikt, under det att de Wallenbergska och Wenner-Grenska fonderna liksom den till karolinska institutet knutna Anderssonska fonden, vilkas ändamål äro jämförliga med Nobelstiftelsens, äro skattefria.

I en PM, som bilägges denna motion, har herr Sohlman lämnat en redogö-

relse för Nobelstiftelsens ställning i beskattningshänseende. Till vad där anförts må här lämnas ytterligare några upplysningar.

De regler, som nu gälla för beskattning av stiftelser, ha fastställts genom beslut av 1942 års riksdag och överensstämma helt med vad som föreslagits av 1936 års skattekommitté. Enligt dessa regler åtnjuter exempelvis en stiftelse skattefrihet, om den har till uteslutande uppgift att främja vetenskaplig forskning, under det att stiftelser, som avse att gynna konst och litteratur, få åtnjuta samma förmån, endast om de hava till ändamål att lämna understöd för mottagarens undervisning eller utbildning. En stiftelse, som har till ändamål att uppmuntra fredssträvanden, är alltid skattepliktig. För en stiftelse, som har till tillgodose olika ändamål, blir det huvudsakliga ändamålet med dess verksamhet avgörande för frågan om skattefriheten.

Kommittén kommer därefter till det resultatet, att Nobelstiftelsen icke bör medges skattefrihet, på följande sätt:

”Av Nobelstiftelsens inkomst användas således 60 procent till främjande av vetenskaplig forskning. Övriga 40 procent av inkomsten gå till annat ändamål. Med den innebörd, som i kommitténs förslag givits begreppet ’huvudsakligt ändamål’, kan Nobelstiftelsen enligt förslaget icke komma i åtnjutande av skattefrihet. Visserligen är uttrycket ’huvudsakligt ändamål’ såsom ovan framhållits i någon mån ett tänjbart begrepp, men att gå så långt ned som till 60 procent av inkomsten är enligt kommitténs utgångspunkter uteslutet. Nobelstiftelsen blir alltså i likhet med vad för närvarande är fallet skattskyldig för sin inkomst och förmögenhet. Kommittén har icke funnit anledning att genom en särskild bestämmelse undanta Nobelstiftelsen från skattskyldighet. Därvid förutsätter emellertid kommittén, att Nobelprisen icke bliva beskattade såsom inkomst hos mottagaren. Nobelprisen torde väl för närvarande icke bliva beskattade som inkomst, men att döma av de särskilda meningar, som uttalades i regeringsrätten vid behandlingen av det i R. Å. 1912 ref. 145 avsedda målet, synes det icke vara alldeles opåkallat att här giva uttryck för denna kommitténs uppfattning.”

I det förslag beträffande bl. a. denna skattefråga, som av Kungl. Maj:t i proposition nr 134 framlades för 1942 års riksdag, accepterades denna slutsats, och den lämnades av riksdagen utan erinran.

Härav torde framgå, att om Nobelstiftelsen haft att utdela endast sådana pris som de i fysik, kemi och medicin skulle den i fråga om skatteplikt varit jämställd med t. ex. den Wallenbergska fonden.

I anslutning till ett av kommittén diskuterat förslag till uppdelning av en stiftelses inkomster i en skattefri och en skattepliktig del lämnar emellertid föredragande departementschefen en anvisning åt stiftelser, som så kunna, att genom egna åtgärder åstadkomma en dylik uppdelning. Han yttrar härom:

”Enligt min mening böra i de fall, då medel för olika ändamål enligt bindande föreskrifter hållas klart avskilda från varandra, dessa medel anses i beskattningshänseende tillhöra särskilda rättssubjekt. Rättspraxis synes icke heller stå främmande för ett sådant betraktelsesätt. I åtskilliga av de fall, där ett förvaltande

organ har att med anförtrodda medel tillgodose olika ändamål men någon för framtiden bindande uppdelning av medlen på de olika ändamålen icke föreligger, torde en sådan utan större svårigheter kunna komma till stånd".

Nobelstiftelsen har emellertid hittills icke ansett sig böra eller kunna begagna denna möjlighet. Efter en uppdelning av detta slag skulle det vara svårt att iakttaga bestämmelsen i Nobels testamente, att de fem pris, som årligen utdelas, skola vara lika stora, och det synes i och för sig vara mindre tilltalande att genom åtgärder av väsentligen formell natur undandraga sig viss skattskyldighet.

Emellertid synes det oss, att Nobelstiftelsen intager en sådan särställning bland svenska stiftelser, att den bör tillerkännas skattefrihet, trots att två av de fem pris den har att årligen utdela avse att belöna "den, som inom litteraturen har producerat det utmärktaste i idealistisk riktning" och den, "som har verkat mest eller bäst för folkens förbrödande och avskaffande eller minskning av stående arméer samt bildande och spridande av fredskongresser".

I detta sammanhang må det erinras om att Alfred Nobel förvärvat den förmögenhet han genom sitt testamente anförtrodde åt en svensk stiftelse att förvalta så gott som helt och hållet genom sin verksamhet utomlands samt att såsom herr Sohlman i sin PM framhåller de personer, som vid stiftelsens konstituerande hade att bevaka testators intressen, betraktade skattefrihet för densamma som självskriften. Med hänsyn härtill och till den utomordentliga betydelse, som Nobelstiftelsen direkt och indirekt har för vårt land, bör det vara en hederssak för oss att icke genom en hård beskattning äventyra de värden den representerar.

Med stöd av det anförda hemställes,

att riksdagen ville besluta, att följande författningsrum skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, nämligen

1) 5 § 1 mom. och 53 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928:

5 §.

- 1 mom. Från skatteplikt — — — eller undervisning;
 e) byggnader som — — — vara medlemmar, Nobelstiftelsen, sjömanshus, sjukvårdsinrättningar — — — allmänna platser;
 f) regementens, officerskårers — — — fastighetens värde.

53 §.

- 1 mom. Skyldighet att — — — av rörelse;
 d) akademier, allmänna — — — vara medlemmar, Nobelstiftelsen, sjömanshus, svenska — — — i arbete:
 för inkomst — — — sådan inkomst;
 e) kyrkor, sjukvårdsinrättningar — — — eller rörelse.
 2) 7 § e) förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt:

7 §.

Från skattskyldighet — — — ävensom hushållningssällskap :
 för all inkomst;
 e) akademier, allmänna — — — vara medlemmar, Nobelstiftelsen, sjömanshus, svenska — — — i arbete :
 för all inkomst;
 för kyrkor, sjukvårdsinrättningar — — — samma paragraf.
 Stockholm den 22 januari 1946.

Edv. Björnsson. S. G. W. Wahlund. Harald Nordenson.

Å. Holmbäck. E. Wetter.

Bilaga.

P. M.

rörande Nobelstiftelsens ställning i beskattningshänseende.

Den uppgift som enligt Alfred Nobels testamente och Nobelstiftelsens av Kungl. Maj:t den 29 juni 1900 utfärdade grundstadgar främst tillkommer nämnda stiftelse är som bekant utdelandet efter sorgfällig prövning av prisbelöningar åt den som — enligt testamentets ordalydelse — "gjort mänskligheten den största nyttan". Till täckandet av utgifterna härför användes på sätt, varför i det följande närmare redogöres, avkastningen av stiftelsens *huvudfond*. För stiftelsens gemensamma räkning hava därjämte från början vissa kapitalbelopp avsatts till en *byggnadsfond* för åstadkommande och underhåll av en gemensam förvaltningslokal m. m.

I anslutning härtill hava inom stiftelsens ram och förvaltning tillkommit dels s. k. "*särskilda fonder*" för de olika prisgrupperna, bildade genom fondering av icke utdelade prisbelopp, dels *organisations-* och *besparingsfonder* för Nobelinstitutet, vilkas uppgift är att biträda vid den för prisutdelningen erforderliga utredningen och att i övrigt genom självständig forskning främja stiftelsens ändamål. — Räntemedlen från de "särskilda fonderna" ställas till de olika prisutdelarnas förfogande för att "annorledes än genom prisutdelning främja de ändamål, testator ytterst avsett", dvs. för stödjande av forskning samt litterär och fredsbefrämjande verksamhet.

Av de sålunda under Nobelstiftelsens gemensamma förvaltning stående fonderna äro huvudfonden och byggnadsfonden underkastade beskattning, medan de till prisutdelarnas disposition stående fonderna från början varit befriade från skatt.

Av huvudfondens behållna årliga avkastning skall enligt bestämmelserna i grundstadgarna en tiondedel läggas till kapitalet. Återstoden fördelas lika mellan de fem prisgrupperna. Av den andel i avkastningen, varöver varje prisutdelare sålunda äger att förfoga, avtages en fjärdedel för bestridande av prisutdelarens omkostnader för Nobelkommittéer och Nobelinstitut samt för övriga utgifter i samband med prisutdelningen.

Återstående tre fjärdedelar utgöra årets Nobelpris.

Rörande stiftelsens skattefråga har en ganska utförlig redogörelse lämnats dels i en motion nr 162 år 1926 i andra kammaren av Erik Röing m. fl., dels i Kungl. Maj:ts proposition nr 134 till 1942 års riksdag med förslag till ändring i vissa delar av kommunalskattelagen m. m. Här må endast i korthet nämnas följande.

De personer — däribland undertecknad — som i samband med utredningen rörande Alfred Nobels testamente och förhandlingarna rörande Nobelstiftelsens konstituerande hade att bevaka testators och den blivande stiftelsens intressen, kunde icke föreställa sig annat, än att stiftelsen skulle komma att räknas till de skattefria institutionerna, och företogo därför ej på förhand några särskilda åtgärder i syfte att säkerställa en sådan behandling av stiftelsen. Skattefriheten framstod i själva verket då såsom självskreven. Svenska regeringens åtgärder beträffande bevakning av testamentet samt dess visade intresse rörande grundstadgarnas avfattning och Kungl. Maj:ts stadfästelse av desamma syntes giva fog för att antaga, att Kungl. Maj:t delade denna uppfattning.

Nobelstiftelsens styrelse ansåg sig också från början av stiftelsens verksamhet böra intaga den ståndpunkten, att stiftelsen med hänsyn till de uppgifter, som ålagts densamma, vore att jämställa med sådana i kungl. förordningen angående beviljning av fast egendom samt av inkomst den 3 december 1897 omförmälda "vetenskapliga samfund och stipendiefonder", som voro frikallade från taxering för inkomst. De besvär över påförd beskattning, som med utgående från denna uppfattning å stiftelsens vägnar ingåvos till taxeringsmyndigheterna och vilka fullföljdes hos kammarrätten och Kungl. Maj:t, blevo emellertid avslagna. Förnyade besvär år 1903 blevo endast såtillvida bifallna, som stiftelsen berättigades att från sin bruttoinkomst göra avdrag för "ränta å hos stiftelsen innestående medel, tillhörande de prisutdelande korporationerna".

Efter flera förnyade framställningar om skattefrihet eller lindring i skatt, varför redogöres i den ovannämnda motionen och den återopade kungl. propositionen, fastställdes genom kungl. förordning den 27 juni 1927 (nr 317/1927) att inkomst- och förmögenhetsskattens grundbelopp för Nobelstiftelsen för år 1927 skulle utgöra 3 procent på det beskattningsbara beloppet, varjämte stiftelsen samtidigt (enl. kungl. förordning nr 318/1927) frikallades för samma år från skyldighet att utgöra kommunal progressiv inkomstskatt. För år 1928 medgåvos samma lättnader enl. kungl. förordning den 20/9 1928 (nr 339—340/1928). Genom kungl. förordningen den 28/9 1928 inrymdes enahanda medgivanden, vad Nobelstiftelsen beträffar, från och med år 1929, i de allmänna bestämmelser, som kommo att gälla generellt beträffande vissa skattskyldiga juridiska personer. Enligt kungl. förordningen den 17 juni 1938 (nr 369/1938) har grundbeloppet sedermera höjts till 5 procent (samtidigt med att en viss ändring genomfördes beträffande sättet för beräkning av den i den beskattningsbara inkomsten ingående förmögenhetsdelen). Härå har effektivt utgått ett skattebelopp, som uträknats med tillämpning av den för varje år av riksdagen fastställda skatteprocenten, under år 1939 120 samt under de följande åren 150 procent. Den effektiva skatteprocenten i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatten har därför de senaste åren utgjort 7,5 procent. Härtill har under krigsåren kommit värnsskatten, utgående under åren 1940—44 med 5, sedermera med 6 procent. Totala skatteprocenten i fråga om skatter till staten har sålunda under de senaste åren utgjort 12,5—13,5 procent. Läggas härtill kommunala skatter med i genomsnitt ca 7,5 procent, kommer man till en sammanlagd beskattning av 21 procent.

Vilken inverkan den successivt ökade beskattningen — i samverkan visserligen med nedgången i den allmänna räntenivån — utövat å beloppet av den

del av huvudfondens avkastning, som kunnat disponeras av de prisutdelande institutionerna samt å själva prisbeloppens storlek, framgår av nedanstående sammanställning av siffrorna för åren 1936—45:

På grundval av föregående års bokslut utgjorde:

År	Prisutdelarens omkostnadsmedel	Varje Nobelpris
1936	53 283: 30	159 849: 90
1937	52 821: —	158 463: —
1938	51 692: 40	155 077: 20
1939	49 607: 46	148 822: 38
1940	46 189: 86	138 569: 58
1941	43 832: 02	131 496: 06
1942	43 963: 69	131 891: 07
1943	41 230: 28	123 690: 84
1944	40 613: 52	121 840: 56
1945	40 444: 40	121 333: 20

Under samma tid har skattebeloppet ökats från kr. 208 306:66 år 1936 till kr. 310 698:32 år 1945.

Det påförda skattebeloppet i 1944 års bokslut, uppgående till kr. 306 028:07, motsvarar 50,4 procent av Nobelprisens sammanlagda belopp, kr. 606 666:—, enligt samma bokslut.

Sammanlagda beloppet av de skatter till stat och kommun, som påförts Nobelstiftelsen ifrån stiftelsens tillkomst år 1900 t. o. m. 1944, har uppgått till kr. 12 249 298:63. I arvsskatt påfördes stiftelsen dessutom från början kr. 1 843 692:25. Summan härav, kr. 14 092 990:88, representerar sålunda vad som av Nobelstiftelsen tillhöriga medel inlutit till svenska staten och Stockholms stad under de gångna åren. Under samma tid ha i form av Nobelpris utbetalats tillhoppa kr. 24 701 426:83. Enbart de löpande skatterna ha alltså i genomsnitt för hela 44-årsperioden ävenledes motsvarat i det närmaste 50 procent av de utbetalade prisbeloppen.

Stockholm den 12 januari 1946.

Ragnar Sohlman.